

TIMP ȘI VEȘNICIE

DUMITRU STĂNILOAE

SLG Press

Convent of the Incarnation
Fairacress, Oxford.

Copyright SISTERS OF THE LOVE OF GOD

Printed and bound by Will Print, Oxford, England

Introducere

Textul pe care vi-l oferim aici are la bază un discurs al Păr. Stăniloae cu ocazia celei de-a doua vizite a sa la Fairacress, în vara anului 1971. Discursul a fost rostit în limba franceză și tradus simultan în limba engleză de către Păr. Donald Allchin. Păr. Stăniloae nu-și pregătise un cuvânt scris pe care apoi să-l prezinte, ci s-a folosit de unele notițe. Textul de față se bazează pe o înregistrare pe bandă magnetică făcută în acel moment.

Cuvântul său a lăsat o impresie profundă și durabilă asupra surorilor care l-au auzit, iar acum, după doisprezece ani de la căderea comunismului în Europa Răsăriteană, Editura SLG (SLG[Sisters of the love of God] Press) are deosebita bucurie să-l facă cunoscut și mai mult în forma lui scrisă.

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a inaugurat o perioadă de suferință și oprimare pentru poporul român despre care, chiar și astăzi, noi cei din Vest știm foarte puțin. Ca un teolog ortodox de mare distincție,

Păr. Stăniloae a stat în centrul neoficial al intelectualilor din București – scriitori, poeți, oameni de știință și cărturari – care obișnuiau să se întâlnească pentru a discuta despre sensul credinței creștine în perioada în care trăiau. În același timp, prin noua sa ediție a *Filocaliei*, marea antologie de texte duhovnicești, el a exercitat o influență profundă asupra uimitoarei renașteri a vieții monahale din România. Nu numai valoarea sa teologică, ci și extraordinarul său dar pentru prietenie l-au făcut să fie foarte iubit și respectat în așezămintele monahale din România. Astfel că, în anii 1950, când statul și-a intensificat prigoana împotriva intelectualilor și a oamenilor Bisericii, arestul și întemnițarea sa nu erau lucruri surprinzătoare. Pentru cinci ani, Păr. Stăniloae a fost izolat într-una din cele mai renumite închisori politice din România prin care regimul căuta în mod sistematic să dezrădăcineze și să distrugă elita intelectuală și spirituală a țării.

Eliberat în 1963, el și-a reluat postul său de profesor de dogmatică de la Institutul Teologic din București. În momentul în care, câțiva ani mai târziu, la puțin timp după retragerea sa, i s-a dat o oarecare libertate pentru a călători și a se angaja într-un dialog cu creștinii din afara Imperiului Sovietic, dialog care îi făcea deosebită plăcere, el n-a putut niciodată vorbi deschis despre condițiile de trai din România sau despre restricțiile la care erau supuși scriitorii și gânditorii care lucrau acolo, fără să-și asume riscuri foarte mari pentru el, soția și fiica sa. Prietenii care îl găzduiau sau care puteau să-l viziteze în România trebuia ca și ei la rândul lor să ia o atitudine foarte discretă. Despre anii petrecuți în închisoare nu vorbea nimic în public și foarte puțin în particular.

Acest text trebuie citit luându-se în considerare contextul descris foarte sumar mai sus. În spatele lui stau adâncimile experienței umane, o minte cu autoritate și o profundă viziune creștină. Îl avem acum redat la doua mână de limba sa maternă, și aceasta poate fi în parte explicația

pentru anumite repetiții și neclarități sporadice ale limbii și stilului; acestea au fost totuși lăsate intacte, de dragul păstrării caracterului informal al cuvântului, ca și a ceva din calitatea discursului și a mesajului.

Așa scurt cum se prezintă, textul ne aduce aminte de teme importante din lucrarea sa principală, *Teologia dogmatică ortodoxă*, (din care primul volum a apărut deja în limba engleză). Canon Allchin pomenește două locuri care ilustrează, să zicem, relația intimă dintre timp și veșnicie arătată în acest eseu: „Eram odată în România și ne uitam la o panoramă a Carpaților acoperiți de zăpadă; cu o altă ocazie, în Anglia, ne-am uitat la catedrala din Durham ce se înălța mult deasupra povârnișurilor/coastelor(slopes) râului Wear. În ambele ocazii Păr. Dumitru a exclamat cu emfază: *“Aceasta nu poate lipsi din veșnicie”*.

În Păr. Dumitru, încântarea de frumusețea și bogăția creației ca dar al iubirii dumnezeiești, a cărei supremă expresie este Întruparea Cuvântului, nu s-a stins niciodată, nici în suferință, nici în neputințele/deformările aduse de păcat. Acest cuvânt, oferit în vremuri tulburi, mijlocește o viziune de natură să împrăspăteze și să întărească credința creștinilor de astăzi.

Editorii [SLG]

ÎN CREȘTINISM există două concepții despre Dumnezeu, una ce vine din Biblie și care aparține vieții și experienței creștine și alta ce vine din filosofia greacă. Prima Îl prezintă pe Dumnezeu ca Dumnezeul Cel viu, plin de interes și grijă pentru umanitate. A doua Îl prezintă pe Dumnezeu ca nemișcat și de nemișcat. Ortodoxia Răsăriteană a făcut

mari eforturi pentru a combina și armoniza cele două concepții. A căutat să concilieze ambele moduri de gândire despre Dumnezeu prin intermediul învățaturii despre firea și energiile divine, afirmând că, în vreme ce, prin firea Sa, Dumnezeu rămâne nemișcat, El iese (se manifestă) în exterior prin energiile Sale.

Aceasta înseamnă că, ne gândim la Dumnezeu într-un mod personal chiar dacă o persoană trăiește deodată pe mai multe trepte. O mamă, de exemplu, când se joacă cu copilul ei, se coboară la nivelul copilului neîncetând să rămână în continuare un adult; la fel și Dumnezeu: atunci când intră în relație cu lumea rămâne în același timp, dincolo de lume sau deasupra ei. Astăzi, teologia apuseană încearcă și ea să treacă de concepția care Îl prezintă pe Dumnezeu ca esență nemișcată, dar, câteodată, precum la Tillich de exemplu¹, se îndreaptă spre cealaltă extremă și-L vede pe Dumnezeu numai într-un proces de devenire sau de mișcare. Vom încerca, să împăcăm, pe de-o parte, neschimbabilitatea lui Dumnezeu, și caracterul Său de Persoană vie, pe de alta, urmându-i Sf. Grigorie Palama, marele teolog bizantin din sec. XIV, căutând să scoatem în evidență legătura dintre veșnicia lui Dumnezeu și viața noastră umană în timp.

Veșnicia nu poate fi pur și simplu o substanță neschimbabilă, nu poate fi ca o lege veșnică cu subzistență de sine. O asemenea veșnicie nu poate fi una ineputabilă, dar, faptul că este ineputabilă vine din interioritatea ei, care e una a unei Existențe personale. Veșnicia trebuie să includă o dimensiune interioară și o libertate a voinței. Numai așa poate fi ineputabilă, un izvor de noutate continuă. Dacă ne gândim la veșnicia lui Dumnezeu pur și simplu în termenii rațiunii pure, sau în cei ai unei substanțe veșnice, atunci nu vom avea o imagine reală a veșniciei ci una

¹ Conform acestui teolog, credința creștină este văzută ca o 'grijă ultimă' față de o realitate ce transcende existența finită decât o credință într-un Dumnezeu personal; acest fapt i-a adus acuzații de ateism sau crypto-ateism (n.t.).

eronată. Veșnicia trebuie să fie plinătate de viață și, de aceea, adevărata veșnicie trebuie să fie veșnicia lui Dumnezeu, El fiind perceput ca Subiect real și veșnic Același cu Sine, dar Care în același timp este Izvorul unei varietăți infinite de manifestări. Dar, adevărata viață personală există numai acolo unde există comuniune, și nu se poate vorbi de plinătate a vieții fără plinătatea comuniunii. De aceea, plinătatea vieții dăinuie numai în comuniune desăvârșită între subiecte sau persoane desăvârșite. Astfel că, adevărata veșnicie este aceea a Sfintei Treimi. Treimea Persoanelor este atât plinătatea comuniunii cât și cea a veșniciei. Sfânta Treime rămâne veșnic neschimbabilă în iubirea Ei, dar iubirea Sa este plinătate a vieții și de aceea deține un potențial nelimitat de manifestări și lucrări.

Veșnicia este viață iar viața este mișcare. A avut dreptate Karl Barth când a zis că ceea ce este simplu nemișcat și de nemișcat este mort și, dacă Dumnezeu este în întregime nemișcat, atunci a fi Dumnezeu înseamnă a fi mort! Dar, tipul de mișcare, care este întotdeauna același – mișcarea automată a unei mașini – este de asemenea mort. Adevăratul sens al veșniciei nu poate fi aflat decât în comuniune între Persoane veșnice a Căror iubire este inepuizabilă. Și, cel ce se împărtășește de această comuniune interpersonală primește întru sine viață veșnică. ' Aceasta este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine singurul și adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis '. Inepuizabila viață a lui Dumnezeu ca Comuniune de Persoane nu se poate reduce la grija de un lucru sau altul sau de împărtășirea de niscai gânduri. Viața veșnică a subiectivității desăvârșite nu depinde de realitățile finite, ci dimpotrivă, aceste realități finite depind de veșnicia lui Dumnezeu. Viața subiectivității eterne a lui Dumnezeu trebuie să fie plinătate nepieritoare. Ea se întemeiază pe dragostea către Persoane de o plenitudine egală; se poate spune astfel, că este o viață veșnică, inepuizabilă. Ea Implică o relație cu celălalt care răspunde cu o iubire asemănătoare. Persoanele

dumnezeiești se iubesc cu o iubire veșnic inepeuizabilă proprie Lor, Se iubesc Una pe Alta ca parteneri într-o desăvârșită reciprocitate sau o împărtășire comună. Este o continuă mișcare care trece de la una la alta într-un schimb reciproc al aceleiași eterne și desăvârșite iubiri.

Înțeleasă în acest adevăr - ca comuniune personală de viață - veșnicia nu trebuie văzută la antipodul sau opusă timpului. Veșnicia lui Dumnezeu, ca viață în propria-i plenitudine, ca iubire veșnică și desăvârșită între Persoane ce stau într-o unire desăvârșită, poartă cu sine posibilitatea timpului. Timpul, pe de altă parte, poartă cu sine posibilitatea veșniciei, care se poate realiza în comuniune cu Dumnezeu prin harul Său; din acest motiv, Dumnezeu poate intra într-o relație iubitoare cu ființele temporale. Trebuie subliniat faptul că această actualizare a veșniciei în timp are loc întotdeauna prin harul lui Dumnezeu; pentru că numai Dumnezeu ne-a făcut capabili de a-I răspunde chemării Sale, El fiind Acela Care ne face oferta dragostei Sale. Așadar, El este Acela care ne-a dat această legătură cu veșnicia, iar în comuniune cu El noi putem dobândi veșnicia.

Iubirea este un dar al unuia către altul, respectiv așteptarea întoarcerii depline a aceluia dar de la celălalt ca răspuns la iubirea lui. Numai într-un răspuns imediat și desăvârșit ofertei de iubire dintre cei doi, iubirea este deplin împlinită iar comuniunea desăvârșită este atinsă. Timpul este de fapt intervalul de așteptare pentru răspuns la chemare. Ca atare, timpul reprezintă o distanță spirituală dintre persoane, în vreme ce veșnicia este mai presus de orice distanță sau separație. Sf. Maxim Mărturisitorul spune următoarele:

Taina Cincizecimii este astfel unirea întreolaltă a celor aflați sub Providența lui Dumnezeu Însuși. Cum am spune, unirea naturii

noastre create cu Cuvântul lui Dumnezeu, prin lucrarea bunătății lui Dumnezeu, este o unire în care nu mai există timp sau devenire.

În interiorul Sfintei Treimi, intervalul de așteptare pentru răspuns este redus la nimic, deoarece darul unei Persoane către Cealaltă este imediat. Iubirea dumnezeiască dintre Cele Trei Persoane este astfel veșnic desăvârșită. În crearea altora ca parteneri ai iubirii Sale trinitare, Dumnezeu a văzut că în starea de ființe create ei nu pot răspunde în același mod ci numai într-un mod mărginit sau limitat. Pentru ei, răspunsul implică libertatea voinței, efort și progres. Răspunsul nostru uman nu poate constitui chiar de la început o dăruire totală a noastră, la fel de imediată și de promptă ca și oferta de iubire a lui Dumnezeu pentru noi. Din acest motiv, Dumnezeu Își revarsă dragostea Sa pe măsura progresului nostru și a capacității noastre de a răspunde. De aceea, Dumnezeu Se comunică treptat astfel încât și noi să învățăm a răspunde pe măsura progresului realizat la un moment dat.

Această mișcare treptată, încetă, ca răspuns către Dumnezeu este echivalentă cu timpul. Iar Dumnezeu este întotdeauna gata să ne ajute a crește spre veșnicia desăvârșitului și imediatului răspuns la iubirea pe care El ne-o oferă. Pe măsură ce ne îndreptăm spre veșnicie, Dumnezeu Însuși ni se alătură în timp, împărtășind nădejdea cu care călătorim prin lucrarea energiilor Sale sau prin relația Sa cu noi.

Aceasta se-ntâmplă deoarece, în oferirea iubirii Sale, El primește și trăiește liber limitarea; putem vedea aceasta în toată istoria mântuirii așa cum s-a realizat ea în timp. Dumnezeu Își trăiește deplin veșnicia în relațiile Trinitare, și aceeași veșnicie o trăiește și atunci când, ieșind din Sine, Se întâlnește în timp cu noi. Aceasta e *chenoza*, coborârea lui Dumnezeu în timp și spațiu, acceptată liber de către El de dragul creației Sale și trăită simultan cu veșnicia vieții Trinitare.

Dar, aceasta implică și necesitatea răspunsului nostru, nu numai în viața temporală, ci și în relația noastră cu veșnicia, de unde ne vine această ofertă. Dumnezeu așteaptă cu mare răbdare întoarcerea noastră spre El, așteaptă să ne trezim la înțelegerea iubirii pe care ne-o oferă. Însă, în același timp, se împărtășește bucuros de desăvârșita lipsă a intervalului sau șovăielii în schimbul reciproc de iubire dintre Persoanele Sfintei Treimi. Ceea ce înalță paradoxul relațiilor lui Dumnezeu cu noi este că bucuria iubirii supranaturale din Treime este sporită pe măsura așteptării lui Dumnezeu pentru răspunsul fapturilor Sale – sau este micșorată din pricina încetinelii cu care vine acest răspuns. 'Iată stau la ușă și bat, dacă cineva Îmi va deschide voi intra și voi cina cu El'.

Acesta reprezintă intervalul de așteptare dintre bătaia la ușa noastră și clipa când noi o vom deschide larg pe aceasta. Timpul implică și libertatea omului dar și marele respect pe care Dumnezeu îl are pentru creaturile Sale; Dumnezeu nu intră cu forța în inima omului. Unirea cu Dumnezeu se poate realiza numai prin răspunsul nostru liber la oferta Sa de iubire; iată de ce, Dumnezeu ne lasă timp; și pentru respectul pe care El îl are pentru om, acest timp este trăit atât de Dumnezeu cât și de om. Cu alte cuvinte, Dumnezeu – așteptând răspunsul nostru – trăiește în timp fără să uite sau să-Și părăsească veșnicia, în vreme ce noi, atunci când nu Îi ascultăm glasul, trăim un timp fără conștiința veșniciei. Nu putem afirma că, atunci când nu auzim glasul lui Dumnezeu, ori optăm să nu-I răspundem, noi așteptăm pur și simplu; de fapt, noi "așteptăm" tot felul de lucruri, și prin urmare trăim scufundați cu desăvârșire în timp. Dar, atunci când ceea ce se așteaptă este un eveniment de o importanță personală foarte mare, devenim mai conștienți de trecerea timpului. Iar această așteptare a unui eveniment important e însoțită întotdeauna de o bucurie care inundă sufletul înlăturând de la el plictiseala. Cea mai intensă

așteptare, cea mai mare dorință dintre toate, este iubirea necondiționată a unei alte persoane.

Astfel, noi putem trăi veșnicia prin nădejde, prin anticipare, iar aceasta ne umple de bucurie debordantă, astfel că, nu mai suntem conștienți de trecerea timpului. Dumnezeu e cu noi în această așteptare întru nădejde datorită iubirii Sale pentru persoanele umane. El face totul pentru ca acest răspuns să fie posibil; spre deosebire de noi, El nu se descurajează niciodată și nici nu-Și îndreaptă atenția către celălalt în detrimentul nostru sau către lucruri neimportante, așa cum o facem noi. Viziunea lui Dumnezeu se întinde până spre plinătatea viitorului îndepărtat, până spre viața ce va să vină și din această pricină este mult mai răbdător față de noi și rămâne în fericirea Sa chiar dacă lucrurile nu și-au ajuns scopul(are not complete), El nu-Și pierde nădejdea așa cum o facem noi.

Pentru că dorește ca noi să ne sporim continuu iubirea noastră față de El, Dumnezeu ne împărtășește permanent prin diferitele Lui acte sau lucrări, energiile Sale dumnezeiești care ne întăresc în creșterea noastră spre un răspuns desăvârșit. În acest sens, se poate vorbi de Dumnezeu în istorie - “în devenire”, cum s-ar spune – în lucrările Lui îndreptate direct spre noi. El “avansează” împreună cu noi către ceea ce urmează să devenim. Dar, cu noi, procesul de devenire nu se referă doar la un interval care ne separă de unirea deplină cu Dumnezeu, nu are în vedere doar o simplă călătorie către El. Datorită faptului că simțim o creștere continuă de-a lungul călătoriei prin atmosfera iubitoare a prezenței Sale, putem spune că timpul nostru este și el umplut progresiv cu o conștiință tot mai mare a veșniciei. Iar Dumnezeu, prin faptul că așteaptă cu nădejde răspunsul omului, aduce² veșnicia în timp. Dar, nici intervalul dintre

² Sau, cum scria Părintele în *Dogmatica* sa: “seamănă veșnicia în timp”[n.t.].

chemarea (oferta) lui Dumnezeu și răspunsul omului nu trebuie neapărat să fie redus treptat. Ființele umane pot răspunde rapid – și sunt unele care chiar răspund foarte rapid – dar altele dezamăgesc așteptarea Lui: *Ierusalime, Ierusalime..., de câte ori nu am vrut să-i adun pe fiii tăi așa cum își adună cloșca puii sub aripi, dar voi nu ați vrut* (Mt. 23: 37).

Dumnezeu vestește cele ale viitorului prin proorocii Săi, iar aceasta arată că lucrările Lui trebuie înțelese în și prin timp, chiar dacă El se plasează deasupra lui. Omul e mișcat de Dumnezeu în interiorul lui prin chemarea pe care Acesta i-o adresează, chiar dacă răspunsul lui e întrucâtva ezitant. Dumnezeu e ca un mare pod de legătură ce acoperă intervalul dintre oferta Sa și răspunsul omului, dintre eternitate și timp, și astfel, omul se simte în timp apropiindu-se din ce în ce mai mult de veșnicie. Numai atunci când omul ignoră, sau dă uitării cu totul oferta lui Dumnezeu, devenind totalmente nesimțitor la aceasta – atunci când nu mai are nici o intenție de a răspunde la ea – numai atunci, se poate spune, că este cu desăvârșire pierdut, ca unul care a renunțat la această mișcare spre veșnicie. Dumnezeu face lucrătoare această veșnicie prin aceea că ne ajută să trecem peste distanța temporală dintre noi și El și dintre noi și alții. Iubirea lui Dumnezeu lucrătoare în timp este plină de iubire deoarece este din veșnicie, și acest lucru este ceea ce o face așa puternică. Lucrând în timp ea ne ridică dincolo de timp.

Ori de câte ori oamenii simt iubirea lui Dumnezeu și îi răspund într-o oarecare măsură, ei trăiesc în veșnicie. Cu adevărat, într-un anumit fel, ori de câte ori trăiesc în dragoste unii cu alții, ei trăiesc în veșnicie. Această înțelegere a timpului care se mișcă/îndreaptă către veșnicie ne ajută să înțelegem mai bine motivul pentru care noi ne concentrăm atenția întotdeauna spre viitor, căutând în permanență să descoperim ce nu a mai fost descoperit, să ajungem în cele din urmă la ceea ce nu am atins deplin în această viață. Timpul semnifică faptul neodihnei noastre,

neputința de a ne odihni în actuala stare de lucruri, faptul că ne îndreptăm întotdeauna către acea stare în care ne vom putea odihni deplin în Dumnezeu. Timpul ne arată că ne găsim suspendați deasupra abisului nimicniciei. Iată de ce ne străduim neîncetat să înțelegem mai profund cine suntem și ce este în jurul nostru. Nu putem înțelege pe deplin sensul lucrurilor în această viață temporală. Momentul actual este întotdeauna un moment care se extinde în nădejdea unui alt timp. Nu este *numai* un moment actual. *Nu avem aici cetate stătătoare*,³ adică, cum s-ar spune, un 'prezent', în sensul cel mai larg al cuvântului. Numai Dumnezeu, plinătatea ființei, are acest prezent veșnic. Prin timp, ne mișcăm către un răspuns tot mai deplin către Dumnezeu, către oferta iubirii Sale, iar Dumnezeu ne atrage către adevărata noastră existență. Din acest motiv trebuie să privim dincolo de acest moment prezent, lucrând în el pentru viitor, pentru a găsi în veșnicie adevărata noastră existență. Lăsând în urmă celelalte lucruri, ne îndreptăm cu toată ființa către cele ce vor să fie. Ceea ce se află în acest prezent temporal suferă o moarte treptată.

Timpul e ca o distanță dintre cele două capete ale unui pod. E aici ceva ambiguu, nesigur. Avem de-a face cu o mișcare fie în direcția morții fie în cea a plinătății vieții. Este o fugă din Egipt ce trece prin pustiul Sinai și care se îndreaptă către Canaan; e fuga lui Lot din Sodoma spre un alt loc, trecând printr-o țară în care nu poate rămâne. A rămâne pe loc înseamnă a muri; trebuie să continuăm să mergem, ignorând această stare amenințată de moarte încredințați că vom găsi plinătatea vieții. Practic, aceasta înseamnă că nu mai trăim pentru noi înșine ci pentru Cel pe Care Îl vom găsi numai dacă vom muri față de noi (dacă ne vom lepăda de noi înșine). Acceptăm pierderea unei vieți amăgitoare pentru a găsi adevărata

³... *ci o căutăm pe aceea ce va să fie* (Evr. 13: 14) [n. t.]

viață; aceasta înseamnă să biruiești moartea prin moarte. Dar, numai când această acceptare a morții față de noi înșine va fi același lucru cu viața pentru Persoana supremă a lui Dumnezeu, numai atunci această moarte ne va duce la adevărata viață. *Cel ce va voi să-și scape viața o va pierde. Și cel ce-și va pierde viața pentru Mine o va găsi*. Sf. Chiril al Alexandriei spune: 'Nu ne putem prezenta în fața lui Dumnezeu decât în stare de jertfă', de moarte voluntară față de noi înșine.

Pe de altă parte, persoana care iese din sine doar pentru a acumula tot mai multe lucruri, nu avansează către viață ci către moarte. Folosindu-și timpul numai pentru a se arăta pe sine în prim plan, își întărește propriul egoism. Un asemenea timp, plin de sinele cuiva nu este propriu-zis timp, pentru că nu se mai constituie ca un interval ce separă persoanele umane, cu atât mai puțin persoanele umane de Persoana divină. Timpul pe care îl trăim în egoism, departe de Dumnezeu, este doar un timp părelnic, deoarece nu-l folosim pentru a ieși din noi spre o altă persoană. Timpul, care nu este altceva decât un interval dintre o persoană și lucrurile de obținut, sau dintre el și celelalte persoane considerate ca obiecte de exploatat sau de uz personal, nu poate fi sub nici o formă considerat timp; este pur și simplu o goană în pustiul propriului suflet către moartea totală.

Timpul nu e lipsit de o oarecare realitate, iar când este înțeles ca un interval în care persoanele se întâlnesc una cu alta și, în cele din urmă, cu Persoana lui Dumnezeu, atunci, în acest caz timpul este pozitiv și creator. Timpul este real și creator atunci când o persoană avansează, în călătoria ei prin timp, către o unire a vieții sale cu ceilalți și cu viața nesfârșită a lui Dumnezeu. Timpul este o mișcare reală a persoanei umane spre ceva de dincolo de ea cu scopul de a reduce distanța dintre ea și Dumnezeu. Numai trecerea prin timp, considerată ca o adevărată călătorie ne poate duce în veșnicie – și nu încercând să scăpăm de timp – pentru aceea că

treceam prin acest interval numai în măsura în care ne unim în iubire cu Persoana supremă a lui Dumnezeu. Atâta timp cât rămânem închiși în noi înșine, Dumnezeu Se depărtează de la noi, pentru că și noi ne îndepărtăm de alți oameni neputând intra în comuniune personală cu ei. Nu putem intra în comuniune deplină cu Dumnezeu în această viață din pricină că păcatul ne trage înapoi. Nu mă pot întâlni cu Persoana supremă a lui Dumnezeu decât prin persoana aproapelui meu, și dacă nu-l pot găsi pe Dumnezeu în și prin persoana aproapelui nu-l voi putea descoperi cu adevărat nici pe aproapele meu. Dacă nu l-am găsit pe Dumnezeu în el nu voi descoperi nici realitatea mereu nouă și profundă din aproapele meu, anume aceea care mă ajută să ies din mine însumi și-mi dă viață. În acest mod, a călători dincolo de timp spre veșnicie, nu e de natură să ne scoată din zona relațiilor interpersonale. Această concepție o întâlnim în platonism sau în diferite concepții filosofice despre veșnicie.

Nu pot crește într-o comuniune personală cu altul dacă acesta nu mi se dăruiește liber, fără să fie constrâns, împins sau obligat în oarecare fel de mine sau de alții. Numai între persoane poate exista acest dar al vieții desăvârșit, reciproc și liber. Ne îndreptăm unul spre altul în dragoste. Dar nu avem puterea să ne dăruim total celuilalt decât dacă el ne-a invitat deja să o facem. De aceea spune Sf. Chiril al Alexandriei că nu ne putem prezenta la Tatăl decât în stare de jertfă, atunci când Hristos este în noi și jertfa Lui e lucrătoare în noi.

Deoarece nu suntem capabili să simplificăm lucrurile printr-un răspuns hotărât iubirii lui Dumnezeu, întâmpinăm pe cale numeroase probleme. Atâta timp cât avem o șovăială spirituală în noi înșine, timpul are întotdeauna o dublă posibilitate; poate fi un timp de înălțare către Dumnezeu sau de cădere într-o veșnicie întunecată. În acest sens, timpul va ajunge la un sfârșit numai atunci când am dat fie un răspuns deplin și imediat chemării lui Dumnezeu, fie atunci când, definitiv și finalmente ne-

am închis în propria singurătate unde nu mai există nici o chemare și nici o posibilitate de răspuns. Un refuz constant de a răspunde ofertei de dragoste fixează fapta, din punct de vedere spiritual, într-o imposibilitate totală de comunicare. Aici, nu mai poate fi vorba de așteptare sau de nădejde. Credem că, în această stare, nu mai are vreun rost să vorbim de timp, cu atât mai puțin de plinătatea veșniciei.

Fiindcă în această stare nu mai poate fi vorba de ceva nou, tot ce mai rămâne e o imagine a veșniciei întoarsă pe dos, la extrema opusă față de adevărata veșnicie: timpul a devenit fără sens - inutil – din pricina nimicului total, o absență a oricărei mișcări de sens într-o direcție sau alta. Monotonia fără sfârșit a nimicului (a abisului fără sens) și plinătatea (bogăția) comuniunii reprezintă două forme total opuse ale veșniciei. Prima este veșnicia morții iar a doua veșnicia vieții.

Timpul are o dimensiune creatoare atunci când avansează spre plinătatea adevăratei veșnicii. Această dimensiune sau direcție creatoare a timpului izvorăște din viața nesfârșitelor energii dumnezeiești insuflate/impregnate în lumea creată. Timpul, care se fixează în această monotonie permanentă, nu mai are nimic din această direcție creatoare. Propriu-zis, nici nu mai putem vorbi de timp ca atare, pentru că nu mai avem de-a face cu o succesiune de stări în care descoperim întotdeauna câte ceva nou. Timpul devine o veșnicie a nimicniciei (a golului existențial) și a monotoniei în care nădejdea nu mai e posibilă, ' Lăsați orice speranță, voi cei ce intrați aici ' – el este astfel lipsit cu desăvârșire de înțeles și de succesiune. E o stare existențială de damnare veșnică, o împietrire, ca o moarte conștientă. Este nemișcarea sau veșnicia întunecată a iadului, a întunericului celui mai dinafară, a întunericului existențial; absența vieții, simțită ca un chin.

Caracterul neschimbător al lui Dumnezeu pe care El îl împărtășește celor ce sporesc în dragoste, este de fapt neschimbabilitatea plenitudinii

Sale iubitoare, dincolo de care nu poate fi nimic altceva. Neschimbabilitatea iadului este absența totală a vieții. Cei care se află în această stare au rupt în întregime dialogul care îi ținea în interiorul mișcării iubitoare care îi atrăgea către veșnicie. Strict vorbind, viața lor nu mai este viață (în sensul strict al cuvântului), existența lor nu mai este o existență. Pentru ei timpul înseamnă *doar* devenire. Iar dacă spunem că Dumnezeu este în întregime într-un proces de devenire înseamnă că nu mai vedem în El plinătatea vieții și din această cauză nu mai recunoaștem plinătatea vieții ca o posibilitate pentru fapăturile Sale. Devenirea⁴ izvorăște din/sau se hrănește cu plinătatea lui Dumnezeu. Atâta timp cât există o șansă de a deveni, de a te mișca, există și o legătură cu Dumnezeu. Dumnezeu Se dăruiește ființelor create prin fapăturile Sale, prin ceea ce a creat în general, și prin energiile Sale; dar în Hristos, El Se dăruiește ca hypostasis (Ipostas), ca Persoană. În Hristos, deplina comuniune cu Persoana lui Dumnezeu Însuși ne este accesibilă la nivelul nostru. Hristos se constituie ca o punte între Dumnezeu și oameni, ca un interval între dumnezeire și umanitate, între El ca Dumnezeu și noi; dar pentru noi această condiție se realizează numai în principiu, ca potență. Voința umană a lui Hristos răspunde deplin voinței sale dumnezeiești, dar aceasta nu înlătură distincția dintre ele. Voința divină a lui Hristos rămâne întotdeauna cea care se dăruiește, cheamă, cere un răspuns, care face posibil acest răspuns; voința umană a lui Hristos rămâne întotdeauna cea care răspunde. Dar, în același timp, voința umană a lui Hristos - care răspunde ca din partea noastră, cere/întreabă pentru noi/în folosul nostru - rămâne în comuniune cu condiția noastră temporală, cu aspirațiile și problemele noastre, iar aceasta nu înseamnă altceva decât că

⁴ Adevărata devenire.

Hristos trăiește ca Dumnezeu în această legătură cu omenirea în condiția ei de temporalitate.

Atâta timp cât nici unul dintre noi nu poate da un răspuns deplin și hotărât ofertei de iubire a lui Dumnezeu, Hristos rămâne legat de noi prin umanitate, în temporalitatea noastră, mult mai aproape decât a fost legat înainte de Întrupare; chiar dacă El este Acela Care ne-a adus în această condiție temporală, totuși noi ne aflăm în zorii veșniciei de unde luăm puterea unui răspuns mai hotărât la oferta/chemarea lui Dumnezeu. Atât Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, faptul că în El atât existența Sa legată de noi, cei din starea de față, cât și transcenderea oricărui interval temporal dintre noi și Dumnezeu, există împreună, ne arată de asemenea legătura interioară dintre veșnicia lui Dumnezeu și condiția temporală a omului. Sf. Maxim Mărturisitorul, respingând teoria origeniștilor conform căreia timpul este produsul căderii iar căderea stă la baza mișcării, a spus foarte clar că mișcarea și, prin urmare, timpul și devenirea, sunt toate produsul actului creator al lui Dumnezeu și se mișcă către El.⁵

Mișcarea și schimbarea nu au apărut datorită căderii, ci din aceea că voia lui Dumnezeu Cel în Treime este de a ne atrage la El prin mișcare și schimbare. Mișcarea temporală e susținută de plinătatea veșniciei lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat pentru a ne ajuta să trecem prin/și dincolo de această mișcare sau de intervalul temporal care ne separă de comuniunea deplină dintre noi și dintre noi și El. El face această mișcare pe o cale tainică. Acesta e modul în care Hristos trăiește cu noi în timp, cu toate că El este în mod simultan și dincolo de timp.

Urmând textul din Evrei 11: 39-40, însuși Origen a dat acest remarcabil comentariu la cuvintele Domnului, 'Nu voi mai bea din acest rod al viței până ce îl voi bea cu voi în Împărăția Cerurilor':

⁵ Mai exact: către sensul acestuia.

El așteaptă ca noi să ne întoarcem, să-I urmăm pilda, să mergem cu El pentru ca El să se bucure și să bea cu noi din vinul Împărăției, în Împărăția Tatălui. Dar, în vremea de acum, pentru că este milostiv, suspină cu noi cu o mare compătimire, mai mare decât cea a Apostolului, plângând cu cei ce plâng, bucurându-se cu cei ce se bucură... În apropierea Lui către Tatăl și în faptul că Se apropie de crucea jertfei pentru noi, El nu bea rodul viței, fiindcă venirea către altarul de jertfă nu înseamnă altceva decât a bea din vinul bucuriei, deoarece El suferă până la plinirea vremilor amărăciunea păcatelor noastre.

Îl vedem pe Hristos cum se află în același timp în întregime în stare de jertfă totală față de Tatăl, adică în transcendere față de orice interval temporal – în plenitudinea veșniciei, dar totodată unit sau legat deplin cu noi, suferind în interiorul timpului, acesta fiind exact modul prin care El se jertfește pentru noi. Iar Origen continuă:

Câtă vreme va mai aștepta Hristos? Și spune: 'până ce-Mi voi termina lucrarea'. Și când Își va termina El lucrarea? Când mă va aduce pe mine la desăvârșire, pe mine, ultimul și cel mai mare dintre toți păcătoșii. Atunci Își va fi terminat lucrarea. Până atunci, nu Se va supune pe deplin Tatălui, nici nu-I va oferi totul Tatălui. El nu Se oferă Tatălui pentru Sine Însuși, ci pentru mine, întru care lucrarea Sa nu s-a sfârșit. Din această pricină spune El, "nu s-a terminat".

Bucuria lui Hristos nu va fi deplină până ce întreg Trupul Său nu va intra întru bucurie. De vreme ce suntem mădulare ale Trupului Său, atâta timp cât sunt unii dintre noi care nu sunt deplin și desăvârșit supuși

Tatălui, nici Hristos nu Se va supune Tatălui. Nici Sfinții care au plecat dintre noi nu vor intra în bucuria deplinătății atâta timp cât ei plâng pentru păcatele noastre, adică: atâta timp cât nu am trecut dincolo de intervalul temporal existent în timp, existent între mine și oricine altcineva; atâta vreme cât timpul rămâne pentru mine o realitate obiectivă. Aceeași idee e preluată și de Sfântul Ioan Gură de Aur, de Sfântul Maxim Mărturisitorul și mai târziu de Pascal care a spus aceste minunate cuvinte, 'Iisus va fi în agonie până la sfârșitul lumii'. Veșnicile suspine pentru omul din timp. Veșnicia a intrat într-o solidaritate cu timpul rămânând totuși distinctă față de el. Veșnicia este originea și scopul timpului. Aceasta este marea mângâiere pe care Creștinismul o dă umanității.